

Π 1901 – Παιδαγωγικοί προβληματισμοί από την εισαγωγή των ΤΠΕ στην εκπαίδευση

Ενότητα 5: Οι νέες απαιτήσεις στον κοινωνικό και επαγγελματικό χώρο από την ανάπτυξη των ΤΠΕ (computer literacy).

Κωνσταντίνος Μπίκος
Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Οι νέες απαιτήσεις στον κοινωνικό και επαγγελματικό χώρο από την ανάπτυξη των ΤΠΕ (computer literacy) 1/4

Η επικαιρότητα του προβληματισμού για τον γραμματισμό (**literacy**): Η αγγλοσαξονική παράδοση έφερε στο προσκήνιο και άλλον αγγλισμό αλλά και ανάλογο προβληματισμό, που καταρχήν δεν συνδέεται με τις τεχνολογικές εξελίξεις. Πρόκειται για τον όρο **literacy** (= **γραμματισμός, εγγραμματισμός, αλφαριθμητισμός**), ο οποίος για δεκαετίες αποτελούσε θέμα προβληματισμού σ' αυτόν τον πολιτισμικό χώρο, με συμμετοχή διαφόρων επιστημονικών κλάδων.

Οι νέες απαιτήσεις στον κοινωνικό και επαγγελματικό χώρο από την ανάπτυξη των ΤΠΕ (computer literacy) 2/4

Η συνεχής εξέλιξη των κοινωνιών, με όποια μορφή αυτές απαντώνται στην μακραίωνη ιστορία, οδήγησε αναπόφευκτα και αβίαστα στο πέρασμα από την προφορική παράδοση στη δημιουργία **γραπτών γλωσσικών κωδίκων επικοινωνίας**. Η έννοια του **γραμματισμού (literacy)**, η οποία σε αρχικό τουλάχιστον στάδιο ερμηνεύεται ως **η κατάκτηση ενός ικανοποιητικού επιπέδου γνώσεων και δεξιοτήτων χειρισμού προφορικών και γραπτών κωδίκων επικοινωνίας**, αποτελεί τον πυρήνα των επιστημονικών συζητήσεων και μελετήθηκε υπό διαφορετικό κάθε φορά επιστημολογικό πρίσμα.

Οι νέες απαιτήσεις στον κοινωνικό και επαγγελματικό χώρο από την ανάπτυξη των ΤΠΕ (computer literacy) 3/4

Ο Πλάτωνας υποστηρίζει ότι η κατάκτηση της δεξιότητας γραφής οδηγεί στη **φθορά της γνώσης** και **πλήττει τη διανοητική ικανότητα** του ατόμου να συγκρατεί σημαντικές πληροφορίες στη μνήμη του, να τις αποθηκεύει, να τις ταξινομεί και εν τέλει να τις ερμηνεύει αναλόγως. Η αληθινή γνώση, σύμφωνα με τις απόψεις του Πλάτωνα, καταστρατηγείται από τους γραπτούς κώδικες επικοινωνίας, αλλοιώνοντας πολλές φορές το πραγματικό περιεχόμενο μιας πρότασης.

Οι νέες απαιτήσεις στον κοινωνικό και επαγγελματικό χώρο από την ανάπτυξη των ΤΠΕ (computer literacy) 4/4

Με την ανακάλυψη της τυπογραφίας, η γραφή από **προνόμιο των λίγων** ή αλλιώς της ελίτ της εποχής έγινε αναφαίρετο δικαίωμα και συνάμα απαίτηση και ανάγκη της **πλειοψηφίας** των ανθρώπων. Η συγκεκριμένη κοινωνική εξέλιξη ώθησε στην υποστήριξη της άποψης ότι ο γραμματισμός αποτελεί απαραίτητο μέσον επιβίωσης των ατόμων και παράλληλα οδηγεί στην απόκτηση του λεγόμενου **καθολικού γραμματισμού**, σύμφωνα με τον οποίο αναπτύσσεται ολόπλευρα ο άνθρωπος και βελτιώνεται το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των λαών.

Εννοιολογική οριοθέτηση του γραμματισμού 1/8

Η βασική παραδοχή της θεωρίας του γραμματισμού είναι η **ικανότητα της εμπλοκής σε πράξεις σημασιοδότησης**. Για να θεωρείται, δηλαδή, κάποιος ότι βρίσκεται στο αρχικό στάδιο του γραμματισμού, πρέπει να έχει την ικανότητα να σημασιοδοτεί, να δίνει δηλαδή **σημασίες σε σύμβολα**. Η ερμηνεία του σημείου επηρεάζεται από το πλαίσιο - από το πλαίσιο του συστήματος στο οποίο ανήκει - από το κοινωνικό πλαίσιο των χρηστών και επίσης από άλλα συστήματα σημείων που λειτουργούν ταυτόχρονα.

Εννοιολογική οριοθέτηση του γραμματισμού 2/8

Πρόκειται λοιπόν για έναν αγγλοσαξωνικό όρο και παράδοση που εμπεριέχει τη λατινική λέξη «Liter» (= γράμμα/γραμματοσύνη) και αναφέρεται στις απαραίτητες γνώσεις και ικανότητες που καθιστούν **ικανό ένα άτομο να συμμετέχει αποτελεσματικά σε δραστηριότητες που απαιτείται γραμματοσύνη** (κατοχή κώδικα συμβόλων). Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η έννοια «γραμματισμός» περιλαμβάνει την ικανότητα για ανάγνωση και γραφή. Παλαιότερα αναφερόταν στο «μορφωμένο» άτομο, στο άτομο του πνεύματος και της διάνοησης.

Εννοιολογική οριοθέτηση του γραμματισμού 3/8

Στο γερμανικό χώρο ο G. Lauterbach επιχειρηματολογούσε το 1989 υπέρ της διατήρησης του όρου «literacy», διότι καταρχήν δεν υπήρχε στη γερμανική γλώσσα η θετική εκδοχή του όρου «αλφαβητισμός», παρά η εκδοχή με τα «α» το στερητικό «αναλφαβητισμός» (analfabetism). Θεωρούσε λοιπόν ότι αυτό ίσως βοηθούσε και στην καλύτερη κατανόηση του όρου μέσα από **την ενσυναίσθηση**. Άλλωστε η δυτική σκέψη είχε μακρά παράδοση να σέβεται και να διατηρεί όρους που κάποιο συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο είχε πρωτοεισαγάγει, όπως για παράδειγμα οι σημαντικές έννοιες της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας «γνώσις», «αρετή» κ.ο.κ.

Εννοιολογική οριοθέτηση του γραμματισμού 4/8

Διαρκώς, αναπτύσσονται και παρατίθενται διάφορες οπτικές και ερμηνείες για την έννοια της «literacy».

Μία χαρακτηριστική οπτική είναι αυτή που επισημαίνει ότι ο γραμματισμός είναι η διαδικασία μέσα από την οποία ένα άτομο καθίσταται **ικανό να αναπτύσσει και να παράγει νοήματα**. Η ικανότητα, ωστόσο, αυτή απαιτεί την κατάκτηση διαφόρων βασικών δεξιοτήτων, όπως ικανότητα ανάγνωσης, γραφής, προφορικού λόγου, ακρόασης, αλλά και σκέψης.

Εννοιολογική οριοθέτηση του γραμματισμού 5/8

Ανάλογα με την εποχή και το κοινωνικό πλαίσιο, στο οποίο αναπτυσσόταν μπορεί για παράδειγμα σε θεοκρατικές κοινωνίες να αντιμετωπιζόταν ως μία κατάσταση **«θείας χάριτος»** (state of grace), ενώ σε άλλες κοινωνίες και εποχές να συνδεόταν με τη **δυνατότητα απόκτησης κοινωνικής ισχύος** (literacy as power). Σε κοινωνίες θεοκρατικού τύπου και με ανάλογα απλές κοινωνικές δομές αρκούσε η **απλή αποστήθιση και απαγγελία ιερών κειμένων** για να εντάξει κάποιον στους εγγράμματους (literate). Αυτός ο γραμματισμός μάλιστα τους προίκιζε με μια ιδιαίτερη **«θεία χάρι»**, καθώς έστω και με αυτόν τον τρόπο μετείχαν του θείου λόγου και βέβαια ξεχώριζαν από τους υπολοίπους που δεν ήταν φωτισμένοι.

Εννοιολογική οριοθέτηση του γραμματισμού 6/8

Σε άλλες πάλι κοινωνίες και εποχές ο γραμματισμός λειτούργησε ως **δύναμη/ενδυνάμωση** (empowerment). Η εν λόγω προσέγγιση απαντάται σε κοινωνίες, στις οποίες η **ελίτ** της κοινωνίας είχε ως «όπλο» της την ικανότητα ανάγνωσης και γραφής. Αργότερα, ο γραμματισμός εξαπλώθηκε και αποτελεί πλέον ένα «όργανο» δύναμης και παρέχει τη δυνατότητα για ελευθερία και αυτάρκεια του ατόμου, άρα και για γενικότερες κοινωνικές αλλαγές. Είναι φανερό ότι και στις δύο ερμηνείες του γραμματισμού δίνεται έμφαση στην κοινωνικό-πολιτισμική διάσταση και καταγωγή της έννοιας, η οποία διαμορφώνεται ανάλογα με τις συνθήκες της κοινωνίας.

Εννοιολογική οριοθέτηση του γραμματισμού 7/8

Στη νεότερη προσέγγισή της περιγράφεται ως **δυνατότητα προσαρμογής** σε κοινωνικές προσδοκίες και αναφέρεται ως **λειτουργικός γραμματισμός** (functional literacy). Η συγκεκριμένη ερμηνεία δίνει έμφαση στη **δυνατότητα επιβίωσης**, στην οποία βλέπει την πραγματική αξία του γραμματισμού. Ως λειτουργικό γραμματισμό ορίζει την ικανότητα του ατόμου να αντεπεξέρχεται αποτελεσματικά σε μια σειρά από **κοινωνικές δραστηριότητες** με εφόδιο την ανάγνωση, τη γραφή και την αρίθμηση. Μια πιο περιορισμένη εκδοχή του λειτουργικού γραμματισμού τον περιγράφει ως την ικανότητα **προσαρμογής του ατόμου στις περιστάσεις επικοινωνίας**.

Εννοιολογική οριοθέτηση του γραμματισμού 8/8

Τα προγράμματα σπουδών που σχεδιαζόταν επί δεκαετίες είχαν συνήθως ως περιορισμένους στόχους να εκπαιδεύσουν τους ανθρώπους απλά στις **βασικές δεξιότητες** ανάγνωσης, γραφής και αριθμητικής.

Οι απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας και της ζωής γενικότερα οδήγησαν σε αλλαγές και στην επικέντρωση σε **κοινωνικές πρακτικές**.

Έμφαση δόθηκε πλέον σε **δεξιότητες γραμματισμού σύμφυτες με τον πολιτισμό και την κοινωνία**, ώστε οι άνθρωποι να γίνουν **κριτικά σκεπτόμενοι**, αλλά και **ανταγωνιστικοί πολίτες** μιας κοινωνίας.

Από τον βασικό γραμματισμό στην ψηφιακή εποχή 1/5

Με την επερχόμενη και συνεχώς εξελισσόμενη τεχνολογική ανάπτυξη η **ανάγνωση και η γραφή οριοθετούνται διαφορετικά** και αλλάζει η σημασιοδότηση του γραμματισμού.

Επιστήμονες συμφωνούν πως η έννοια του γραμματισμού διαφέρει από αυτήν που είχε δοθεί πριν από είκοσι τουλάχιστον χρόνια. Κι' αυτό γιατί ο γραμματισμός αποτελεί μία έννοια που αντικατοπτρίζει την κοινωνία και την **ανάγκη για ενημέρωση και πληροφόρηση.**

Από τον βασικό γραμματισμό στην ψηφιακή εποχή 2/5

Από την εποχή λοιπόν του παραδοσιακού / έντυπου γραμματισμού, όπου κυρίαρχο μέσον επικοινωνίας αποτελούσε το χαρτί, το μολύβι και το βιβλίο, γίνεται πλέον η μετάβαση στην εποχή της **κοινωνικής δικτύωσης** και της επικράτησης των νέων **ψηφιακών μέσων**.

Στο σχολικό πλαίσιο, η μετάδοση γνώσεων και δεξιοτήτων παραδοσιακού/συμβατικού γραμματισμού υπαγορεύει την ενασχόληση με την ανάγνωση και τη γραφή και γενικότερα με την **έντυπη μορφή** κωδίκων επικοινωνίας.

Από τον βασικό γραμματισμό στην ψηφιακή εποχή 3/5

Στην μετά-τυπογραφική, ψηφιακή εποχή της μετάδοσης γνώσεων και πληροφοριών, μέσω ηλεκτρονικών συστημάτων και εφαρμογών, οι αλλαγές προστάζουν **αναθεώρηση της έννοιας του γραμματισμού** και εκμάθηση **δεξιοτήτων** που θα σχετίζονται με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και τις εφαρμογές του.

Από τον βασικό γραμματισμό στην ψηφιακή εποχή 4/5

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η παραδοσιακή έννοια του αλφαριθμητισμού καταρχήν συγκλίνει με την **ψηφιακή ικανότητα**.

Η ικανότητα αυτή χρήσης τεχνολογιών, επικοινωνιακών μέσων και δικτύων για τον εντοπισμό, χρήση, αξιοποίηση και δημιουργία πληροφοριών έχει ονομαστεί σήμερα **ψηφιακός γραμματισμός** (digital literacy).

Από τον βασικό γραμματισμό στην ψηφιακή εποχή 5/5

Είναι μια ιδιότητα που χαρακτηρίζει κυρίως νεαρά άτομα και λιγότερο ενήλικες.

Εξαρτάται από τον **τρόπο ζωής** του κάθε ανθρώπου και αποτελεί μια **δια βίου διαδικασία**. Επειδή εμπεριέχει τις ικανότητες που απαιτούνται, για να μπορεί κανείς να ολοκληρώνει επιτυχώς τις συνήθεις δραστηριότητες που προκύπτουν σε όλες τις πτυχές της καθημερινότητας και υλοποιούνται με τις ηλεκτρονικές ψηφιακές υποδομές που κατακλύζουν τον αιώνα μας, χρειάζεται να ληφθούν υπόψη οι δυνατότητες απόκτησής του σε όλα τα επίπεδα: σπίτι, δουλειά, διασκέδαση, οικογένεια, εκπαίδευση κ.τ.λ.

Σχολικός γραμματισμός – οικογενειακός γραμματισμός

Οικογενειακός: οι πρότερες εμπειρίες των μαθητών από το οικογενειακό τους περιβάλλον, όπως η αφήγηση ιστοριών από μέλη της οικογένειας, η πρόσβαση σε πηγές γνώσης και η πληροφόρηση των παιδιών για διάφορα θέματα.

Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο να μιλά κανείς και να κατακτά τη γλώσσα στο πλαίσιο της οικογένειας ή στο χώρο εργασίας του και στο να αποκτά το βασικό γραμματισμό στη σχολική κοινότητα. Κι αυτό γιατί, ο διευρυμένος και συνήθης τρόπος χρήσης της γλώσσας στο σπίτι, διαφέρει από τη χρήση της γλώσσας και των κωδίκων επικοινωνίας στο εκπαιδευτικό/μαθησιακό περιβάλλον.

Μετεξέλιξη της έννοιας του γραμματισμού 1/6

Γεγονός πάντως παραμένει το ότι ο ψηφιακός γραμματισμός είναι μια νέα μορφή γραμματισμού, διαφοροποιημένη σε σχέση με την αρχική έννοια που του είχε αποδοθεί. Παύει να συνδέεται με έντυπα μόνο μέσα, καθώς στην ψηφιακή εποχή το κείμενο (text) γίνεται υπερκείμενο (hypertext) και το μέσο (media) υπερμέσο (hypermedia), ενώ η κατανόηση κάθε είδους πληροφορίας και η υλοποίηση επικοινωνίας πραγματοποιείται ολοένα και συχνότερα με τη βοήθεια ψηφιακών μέσων, όπου συμβάλλουν και άλλοι **κώδικες ήχου, εικόνας και γραφικών.**

Μετεξέλιξη της έννοιας του γραμματισμού 2/6

Η έννοια του **τεχνολογικού γραμματισμού (computer literacy)** θεωρήθηκε ότι αναφέρεται σε περιορισμένες δυνατότητες, τις οποίες μπορεί να αποκτήσει ο σύγχρονος άνθρωπος και σχετίζονται με χαμηλού νοητικού επιπέδου εργασίες, σε σχέση με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και τις βασικές εφαρμογές του. Ακριβώς όπως ένας άνθρωπος πρέπει να μπορεί να διαβάζει για να είναι **εγγράμματος (literate)**, ανάλογα κάποιος πρέπει να κατέχει τη βασική ορολογία όπως και τις βασικές ικανότητες χρήσης του ηλεκτρονικού υπολογιστή, για να θεωρείται **ηλεκτρονικά εγγράμματος (computer literate)**.

Μετεξέλιξη της έννοιας του γραμματισμού 3/6

Ο συνήθης πλέον και περισσότερο διευρυμένος, από τον αρχικό, όρος είναι αυτός του λεγόμενου **ψηφιακού γραμματισμού** (digital literacy):

ικανότητα κατανόησης και χρήσης πληροφοριών που παρουσιάζονται μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή σε **πολλαπλές μορφοποιήσεις** από πληθώρα πηγών. Σε αυτό συμπεριλαμβάνεται η ικανότητα κατανόησης προβλημάτων και δημιουργίας ερωτήσεων που θα λύσουν το πρόβλημα, όπως και διαμόρφωση συνήθειας της **κριτικής σκέψης** και χρήσης ηλεκτρονικών δικτύων

Μετεξέλιξη της έννοιας του γραμματισμού 4/6

Κάποιοι μάλιστα αναφέρονται σε μια ευρύτερη μορφή **ψηφιακής μόρφωσης** (digital bildung), μιας ενοποιημένης, ολιστικής μορφής μόρφωσης.

Μπορεί επίσης να σχετίζεται και με άλλα είδη νεοεμφανιζόμενων μορφών γραμματισμού, όπως τον **πληροφορικό** (information literacy), τον **πολυμεσικό** (media literacy), τον **τεχνολογικό** (technological literacy), τον **φωτο-οπτικό γραμματισμό** (photo-visual literacy) κ.ά..

Όλοι οι παραπάνω δεν ταυτίζονται με τον απαρχαιωμένο πλέον **υπολογιστικό γραμματισμό** (computer literacy) αλλά ούτε και περιορίζονται απλά στα όρια των **ηλεκτρονικών δεξιοτήτων** (e-skills).

Μετεξέλιξη της έννοιας του γραμματισμού 5/6

Ομαδοποίηση τριών βασικών κατηγοριών ικανοτήτων και δεξιοτήτων.

Ικανότητες που αφορούν τη μαθησιακή διαδικασία: όπως π.χ. εκτέλεση ερευνητικής εργασίας με τη βοήθεια των η/υ, παρουσίαση πληροφοριών με τη βοήθεια πολυμέσων, συλλογή, επεξεργασία και αποθήκευση πληροφοριών με τη βοήθεια ηλεκτρονικών μέσων, αποστολή και παραλαβή μηνυμάτων με επικοινωνιακά μέσα, αυτόνομη μάθηση με τη βοήθεια τεχνικών μέσων κ.τ.λ.

Μεξεύλιξη της έννοιιας του γραμματιςμού 6/6

Τεχνικές και λειτουργικές δεξιότητες: αναφέρονται στην απόκτηση της απαιτούμενης γνώσης και δεξιοτήτων για τη χρήση τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών σε σχετικές καταστάσεις.

Κοινωνικές και ηθικές ικανότητες: αφορούν τη διαμόρφωση σωστής στάσης απέναντι στις νέες τεχνολογίες και τη χρήση τους με επαρκή και υπεύθυνο τρόπο.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Κωνσταντίνος Μπίκος. «Π 1901 – Παιδαγωγικοί προβληματισμοί από την εισαγωγή των ΤΠΕ στην εκπαίδευση. Οι νέες απαιτήσεις στον κοινωνικό και επαγγελματικό χώρο από την ανάπτυξη των ΤΠΕ (computer literacy)». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS292/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

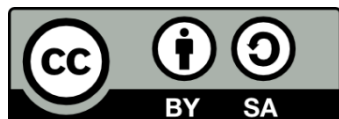
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: <Αντώνης Χατζηχρήστος>
Θεσσαλονίκη, <Χειμερινό Εξάμηνο 2013-2014>

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

